

В. П. Приходько,

д. е. н., с. н. с., заступник Голови Закарпатської обласної державної адміністрації

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПОДОЛАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

V. Prikhodko,

PhD, Senior Scientist, Deputy Head of the Transcarpathian Regional State Administration

INVESTMENT SECURITY AS AN IMPORTANT FACTOR OF OVERCOMING THE FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS

Досліджено інвестиційну безпеку, яка має важливе значення у подоланні фінансово-економічної кризи. Визначено індикатор інвестиційної безпеки. Розглянуто структуру загального обсягу реальних інвестицій в економіку країни. Наведено пропозиції щодо покращення ефективності інвестиційної діяльності.

Investigated investment security, which is essential in overcoming the financial and economic crisis. Defined indicator of investment security. The structure of the total volume of real investments in the economy of the country. Provides suggestions for improving the efficiency of investment activities.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна безпека, інвестиційна діяльність, фінансово-економічна криза.

Key words: investments, security of investment, investment activity, the financial and economic crisis.

ВСТУП

Зниження інвестиційної та інноваційної активності, руйнування наукового-технічного потенціалу — велика загроза економічній безпеці країни. Кризовий стан економіки виявляється, перш за все, в істотному зниженні інвестиційної та інноваційної активності. Без масштабних капіталовкладень у стратегічні сфери народного господарства, зрушень у їх адміністративно-правовому забезпеченні економічне відродження України неможливе.

До основних загроз економічній безпеці в інвестиційному комплексі можна зарахувати: різке зниження обсягів ресурсів капітального будівництва; зруйнування економічних зв'язків між його підсистемами (сировинна база, технічне та технологічне забезпечення; наукова та кадрова база), відсутність стратегічних орієн-

тирів у інвестиційній сфері; переважання тактичної спрямованості в інвестиційному процесі над стратегічною. Тому розгляд питань інвестиційної безпеки нині є дуже актуальним.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є дослідження інвестиційної безпеки, яка має важливе значення у подоланні фінансово-економічної кризи.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань: розглянути структуру загального обсягу реальних інвестицій в економіку країни; визначити індикатор інвестиційної безпеки; навести пропозиції щодо покращення ефективності інвестиційної діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми інвестиційної безпеки досліджуються як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. Серед зарубіжних науковців слід відмітити праці Г.Дж. Александера, Дж. Бейлі, Л.Дж. Гітамна, М.Д. Джонка, П. Самуельсона, А. Сміта, І. Фішера, Д. Хікса, У. Шарпа; вітчизняних — О.М. Алімова, О.І. Амоші, В.Д. Базилевича, І.А. Бланка, М.П. Бутка, О.Д. Василика, В.М. Гейця, Б.М. Данилишина, О.М. Іваницької, Д.В. Карамішева, М.Х. Корецького, М.І. Крупки, М.А. Латиніна, А.С. Лисецького, В.М. Мартиненка, Ю.Є. Пащенко, А.А. Пересади, В.Л. Пілюшенка, Л.М. Письмаченко, О.С. Поважного, С.Ф. Поважного, А.М. Федорищевої та інших.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інвестиції, будучи довгостроковим "підживленням" економіки, є не тільки ключовою умовою модернізації національної економіки, а й чільним фактором її економічної безпеки. "Безпекоємні" властивості інвестицій визначаються можливістю здійснювати капітальні вкладення і виробничі нагромадження на рівні, який гарантує достатні темпи розширеного відтворення, технологічного переозброєння і реструктуризації економіки, що прямо збільшує потенціал захисту економічних інтересів від загроз різного походження.

Хронічний дефіцит інвестицій призводить до фізичного та морального спрацювання обладнання, його некомпенсованого вибуття. У результаті відбувається зниження випуску продукції, падіння її конкурентоспроможності, дискваліфікація працюючих на технологічно відсталому обладнанні.

Інвестиції поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх слід відносити реальні інвестиції, які в українській статистиці відображаються як капітальні вкладення (в подальшому — СІ). До зовнішніх — прямі іноземні інвестиції (FDI). Таким чином, реальні інвестиції в економіку можна відобразити такою формулою:

$$I = CI + РП,$$

де I — загальний обсяг реальних інвестицій в економіку країни.

Під інвестиційною безпекою слід розуміти такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та технологічне переозброєння.

Визначення індикатора інвестиційної безпеки здійснюється завдяки досвіду інвестиційного забезпечення економіки.

Світовий досвід показує, що для стабільного економічного зростання країни річні інвестиції за певний період часу мають бути на рівні 19—25% до ВВП (GDP). Тобто для підтримання інвестиційної безпеки загальний обсяг інвестицій в економіку країни по відношенню до ВВП має бути на рівні:

$$I_{15} = \frac{I}{GDP} \cdot 100 \geq 19-25\%,$$

де I_{15} — рівень інвестиційної безпеки у відсотках;

I — загальний обсяг реальних інвестицій в економіку країни за період, який розглядається, у грошовому вимірі.

Величина $\frac{I}{GDP}$ повинна утримуватися на рівні 19-25%, що є пороговим значенням інвестиційної безпеки [1].

Максимальне порогове значення інвестиційної безпеки відповідає етапу, коли економіка перебуває на стадії реформування й потребує значних інвестицій. Коли економіка перебуває на етапі стабільного розвитку, порогове значення інвестиційної безпеки може бути меншим.

Для України, яка в поточний час тільки виходить з економічної кризи, питання інвестицій стоїть украй гостро. Тому порогове значення інвестиційної безпеки у найближчі три роки має бути максимальним — на рівні 25% [2].

Економічне зростання України можливе при капіталовкладеннях на рівні 20—25% від ВВП, що визначено як порогове значення інвестиційної безпеки. Починаючи з 2000 р., в країні досягнуто значного річного приросту капітальних вкладень: у 2000 р. — 14,4%, у 2001 р. — 20,8%, у 2002 р. — 8,9%, у 2003р. — 31,3%, у 2004 р. — 28,0%, у 2005 р. — 1,9%, у 2006 р. — 19,0%, у 2007 р. — 29,8%, збільшено обсяг зовнішніх інвестицій [1].

Ситуація в інвестиційній політиці є своєрідним "маркером" стану справ в економіці стосовно як її розвитку, так і безпеки. Коли ж інвестиційний процес ослаблений, то немає того чинника, котрий необхідний для кардинальної оптимізації національного господарства, а за умов кризи інвестиційний комплекс виявляється втягнутим в неї у числі перших, а виходить з кризи — в числі останніх. Звідси у випадку формування кризових явищ кількісні та якісні параметри інвестування звичайно не відповідають їх необхідним відтворювальним рівням і відтак, навпаки, виступають як фактори гальмування розвитку держави та її регіонів, так і зниження їх потенціалу безпеки. Так, для другого року фінансово-економічної кризи в Україні за попередніми даними Державного комітету статистики України [4] протягом січня-червня 2009 р. обсяг інвестицій в основний капітал для України становив 56,7% порівняно з відповідним періодом минулого року, а для регіонів з високим рівнем розвитку величина показника варіювала від 37,1% в Луганській області до 54,6% в Донецькій. Чернігівська область визначалася показником 91,5, Кіровоградська — 77,8%, Волинська — 71,9%. Таким чином, найбільші обсяги зменшення капіталовкладень, спричинені кризою, припадають на бюджетоутворюючі регіони, із наступним зменшенням їх соціально-економічного впливу на розвиток держави.

Слід зазначити, що криза, зазвичай, тільки підсилює ті вади нинішньої інвестиційної політики в державі, котра як неефективна, визначається такими рисами: надзвичайно низькими темпами оновлення виробничого апарату з його 50—60% зношеністю; низькою інвестиційною активністю суб'єктів господарювання; деформованою структурою економіки у бік гіпертрофії галузей зі швидким циклом повернення капіталу та витратним характером економіки; хронічним дефіцитом оборотних засобів підприємств за умов інфляції із по-

силенням необхідності використання кредитних ресурсів; напруженістю державного та місцевого бюджетів зі скороченням можливостей бюджетного фінансування інвестицій.

Обмеженість в інвестиційних ресурсах спричиняє необхідність залучення прямих іноземних інвестицій. Накопичений в економіці України їх обсяг на 1 січня 2009 р. становив 35723,4 млн дол. США. У розрахунку на душу населення це відповідає 77 дол. США, що є найменшим показником серед країн Центральної та Східної Європи [2].

Практично всі прямі іноземні інвестиції виробничого спрямування вкладаються у виробництва, які належать до четвертого (автомобілебудування, органічна хімія, переробка нафти тощо), третього (електротехнічне та важке машинобудування, неорганічна хімія тощо) і другого (чорна металургія, вугільна промисловість тощо) технологічних укладів, а не на підтримку високотехнологічних галузей, виробництва наукоємної продукції [1].

За рейтингом агентства Economist Intelligence Unit (EIU), Україна за показниками якості бізнес-середовища посідає 75 місце серед 82 країн. Попри прогнози цієї організації щодо певного зростання рейтингу протягом 2007—2011 рр. (на п'ять позицій), Україна й надалі суттєво відставатиме від ключових конкурентів у справі залучення іноземних інвестицій на світовому ринку.

Звідси, зважаючи на складність ситуації, що загрожується в умовах кризи, органи державної влади повинні виступати координатором розробки і впровадження комплексу заходів стосовно оптимізації інвестиційних процесів. Саме держава повинна застосовувати весь комплекс економічних, правових та адміністративних засобів для подолання негативної тенденції скорочення обсягів інвестицій та підвищення інвестиційної активності в умовах світової фінансово-економічної кризи.

Загалом, активне антикризове державне регулювання інвестиційної діяльності має бути притаманним економіці з будь-якою системою господарювання, тим більше в країнах, які знаходяться в стані економічної кризи. Оскільки пожвавлення ділової інвестиційної активності є прямою умовою виходу із кризи, то першоосною для зростання інвестиційної активності в Україні мають бути державна підтримка інвестицій та підприємництва з метою розвитку ринкових відносин і конкуренції в інвестиційній сфері, тобто саме регулювання інвестиційного процесу є найважливішим інструментом державної підтримки інвестиційної діяльності за умов кризи і одним із механізмів її подолання.

Необхідність вирішення цих питань характеризує актуальність визначення основних пріоритетів інвестиційної політики в державному антикризовому управлінні.

Основні умови інвестиційної політики як складової антикризового управління повинні конкретизуватися, передусім, в засадах державного регулювання інвестиційного середовища, що має визначатися з огляду на показники економічного і соціального розвитку України, загальнодержавними і регіональними

програмами розвитку, загальнодержавним і місцевими бюджетами, із передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності. Це дозволить створити стимули у формі пільгових умов інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш важливих для задоволення суспільних потреб напрямках, насамперед у соціальній сфері, технічному і технологічному вдосконаленні виробництва, створенні нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту, у впровадженні відкриттів і винаходів, в АПК, у галузі освіти, культури, охорони здоров'я і навколишнього середовища [8].

Слід зазначити, що аспекти "антикризовості" і "безпечності" інвестицій є певним додатковим віддзеркаленням їх економічної природи стосовно вкладання інвестицій як майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької, господарської та інших видів діяльності, з метою отримання прибутку, дивіденду чи соціального ефекту в майбутньому. Загалом, те, що вкладається — інвестиційний капітал, — може мати різний характер, зокрема:

- вартість активів компанії за вирахуванням боргових зобов'язань (чиста вартість активів компанії);

- власні засоби підприємства з врахуванням дострокового боргу;

- основні засоби за вирахуванням амортизації (балансова вартість основного капіталу);

- інтелектуальні ресурси (ідеї, проекти, винаходи);

- зовнішні фінансові запозичення (кредити) [5].

Головним тут стосовно антикризового управління і економічної безпеки є те, що інвестиційний капітал дозволяє формувати і ресурси антикризового управління та економічної безпеки.

Оскільки інвестиційний капітал за строком фінансування поділяється на 3 типи: короткостроковий, з дією в межах року (в Україні — з аналогічним періодом функціонування); середньостроковий, з періодом функціонування від одного до п'яти років (в Україні — від 1 до 3 років); довгостроковий, який в обігу більше 5 років (в Україні — понад 3 роки), — це має враховуватися в антикризовому управлінні з подвійних позицій: по-перше, як конкретні терміни, в межах котрих має відбуватися відповідне запозичення ресурсів для управління, і, по-друге, як періоди, для котрих антикризове управління має забезпечувати відповідне нормальне функціонування інвестицій [7].

Слід зазначити, що активна та ефективна інвестиційна діяльність може відбуватися тільки за умов створення, розвитку ринку і нормального функціонування капіталів, їх вільного використання підприємствами (фірмами). Зрозуміло, що тут має діяти різноманітні джерела формування капіталу.

Передусім, це власні джерела формування інвестиційного капіталу, до яких належить нагромадження коштів підприємств внаслідок основної діяльності у вигляді амортизаційних відрахувань та отриманого прибутку. Крім того, джерела залучення можуть складатися із заощаджень населення, іноземних інвестицій, кредитів комерційних банків, страхових компаній та інших фінан-

сово-кредитних установ, капіталу у вигляді цінних паперів, випущених серед учасників ринку капіталів (як правило, акцій або облігацій), а для державних підприємств — це і державні дотації та інші джерела інвестування.

Першоосновою державного регулювання інвестиційної діяльності є визначення пріоритетів вкладень, тобто спрямування інвестицій у ті сфери і галузі економіки, які забезпечують розширене відтворення, швидку віддачу і підвищення життя соціуму. В основу визначення та формування пріоритетів розподілу державних і залучення недержавних інвестицій мають закладатися відповідні орієнтири, виходячи із:

- поступового переходу до економічно обгрунтованого спрямування інвестицій із скороченням вкладень на підтримку безперспективних — збиткових та малорентабельних — виробництв;

- повної відмови від фінансування соціальної сфери за залишковим принципом із першочерговим спрямуванням інвестицій у виробництво товарів народного споживання;

- переходом від адміністративних методів управління інвестиційною сферою (включаючи державних інвесторів) до ринкових методів через податки, амортизацію, кредити;

- заміщенням повного держбюджетного фінансування проектів пайовою участю держави;

- фінансуванням цих проектів за рахунок фінансових інвестицій через випуск і розміщення державних цінних паперів [6].

Світова практика інвестиційних процесів вирізняє два типи державної інвестиційної політики: пасивну та активну. Пасивна політика полягає в застосуванні державою методів переважно правового та економічного характеру — із обмеженням безпосереднього адміністративного втручання в інвестиційні процеси до мінімуму, навпаки, у разі активної політики держава широко застосовує всі доцільні і досяжні для неї методи і часто сама стає інвестором. Слід підкреслити певну умовність термінів "пасивний" та "активний" стосовно саме антикризового інвестиційного управління, оскільки для управління головним є цільова ефективність застосованих конкретних методів. У певних ситуаціях і для певних суб'єктів управління, виходячи із обставин фінансово-економічної кризи, більш ефективними можуть бути активні методи, в інших — пасивні, але, найчастіше — їх варіювання відбувається у зв'язку зі змінами характеру функціонування самої кризи.

Отже, покращення стану інвестиційної безпеки має позитивний вплив на розвиток держави в умовах фінансово-економічної кризи.

ВИСНОВКИ

Інвестиції як довгострокове "підживлення" економіки, є не тільки ключовою умовою модернізації національної економіки, а й чільним фактором її економічної безпеки.

Інвестиції поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх слід відносити реальні інвестиції, які в українській статистиці відображаються як капітальні вкладення. До зовнішніх — прямі іноземні інвестиції.

Під інвестиційною безпекою слід розуміти такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та технологічне переозброєння.

Визначення індикатора інвестиційної безпеки здійснюється завдяки досвіду інвестиційного забезпечення економіки. Світовий досвід показує, що для стабільного економічного зростання країни річні інвестиції за певний період часу мають бути на рівні 19—25% до ВВП (GDP).

Сьогодні фінансово-економічна криза підсилює ті вади нинішньої інвестиційної політики в державі, котра, будучи неефективною, визначається негативними рисами.

Слід зазначити, що активна та ефективна інвестиційна діяльність може відбуватися тільки за умов створення, розвитку ринку і нормального функціонування капіталів, їх вільного використання підприємствами (фірмами). Зрозуміло, що тут має діяти різноманіття джерел формування капіталу. Передусім, це власні джерела формування інвестиційного капіталу, до яких належить нагромадження коштів підприємств внаслідок основної діяльності у вигляді амортизаційних відрахувань та отриманого прибутку. Крім того, джерела залучення можуть складатися із заощаджень населення, іноземних інвестицій, кредитів комерційних банків, страхових компаній тощо.

Література:

1. Ткачова Н.М., Чернов С.О. Механізм державного регулювання інноваційного ринку в Україні / / Зб. наук. пр. ДонДУУ, т. IV, серія "Державне управління процесами життєдіяльності і галузевого розвитку регіону". — Донецьк, 2003. — С. 162—168.

2. Ткачова Н.Н., Чернов С.А. Экономический механизм регулирования инновационных процессов // Зб. наук. пр. ІЕП НАН України "Економіка промисленості". — Донецьк, 2000. — С. 188—193.

3. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник. — К.: ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України", 2006. — 480 с.

4. Фесенко М. Глобальна економічна криза: причини та наслідки // Праця і зарплата. — 2009. — № 4. — С. 15—19.

5. Хвесик М.А., Степаненко А.В., Ральчук О.М., Дорош Й.М. Антикризове управління економічною безпекою в умовах викликів фінансово-економічної глобалізації (державний і регіональний виміри): монографія. — К., 2010. — 309 с.

6. Янковский Н.А., Макогон Ю.В., Рябчин А.М. Инновационные и классические теории катастроф и экономических кризисов: научное издание. — Донецк: ДонНУ, 2009. — 331 с.

7. Яремко Л.А. Глобалізований регіон та зовнішньоекономічна безпека України. — Л.: Вид-во Львівської комерційної академії, 2007. — 524 с.

8. Яремко Л.А. Регіональні аспекти протидії фінансово-економічній кризі. — Режим доступу: <http://www.confcontact.com>

Стаття надійшла до редакції 14.06.2013 р.